

KALUNDBORG ARKÆOLOGI FORENING

28. årgang nr. 2, maj 2015

FORMANDENS ORIENTERING

Siden sidst

Foråret har budt på 15 aktiviteter, og glædeligt er det at mere end to tredjedele af foreningens ca. 60 medlemmer har deltaget i mindst én af aktiviteterne, og mange har deltaget i mange af aktiviteterne. I et spændende besøg bag kulisserne på Nationalmuseets møntsamling deltog 17 medlemmer. Mange medlemmer deltog i vores egen generalforsamling, efter hvilken Niels Wickman fortalte om planerne for arkæologien i Museum Vestsjælland. Ved Museumsforeningens generalforsamling udgjorde vores medlemmer halvdelen af deltagerne, og mange gav deres mening til kende. To af de fire museumsforedrag – Nils Engberg om Hammershus og Martin Pavón om Kalundborg – tiltrak en del af vores medlemmer, der deltog ivrigt i diskussionen.

De tre kystrekognosceringer trak ikke så mange deltagere som tidligere, måske fordi vejret ikke var det bedste. Vi lægger dem nok senere på foråret i 2016.

Efterhånden har vi fået en del medlemmer der går med detektor (13), og vi har flere detektorprojekter i gang ved bl.a. Melby og Kallerup. Derudover har vi hjulpet Holbæk Museum med søgning efter nødlandingsstedet for og vragdele fra et Halifax-bombefly der nødlandede ved Bonderup i 1943. Margit fandt en ueksploderet håndgranat, der blev sprængt på stedet af Søværnets Minør-tjeneste! Museets udstilling ”Mod” med bl.a. vragdele fra Halifaxen åbnede sidste weekend. Ved detektorsøgningen ved Kallerup fandt vi to formentlige bronzealderhøje godt gemt væk i et krat. De var ikke registreret af Kulturstyrelsen, men er nu indberettet til styrelsen.

På udgravningsfronten deltager vi for tiden i Museum Vestsjællands spændende udgravning af et bopladsområde fra tragtbægerkulturen ved Rendsborgparken. Udgravningen varer til 5. juni. 18 af vores medlemmer samt et medlem af Holbæk Arkæologiklub deltager. Derudover har vi haft besøg af 11 medlemmer af Odsherred Museumsforenings nye arkæologigruppe, der gravede med os en eftermiddag. Til sidst kan nævnes at en mindre gruppe medlemmer

deltog i SDA's årsmøde i Faaborg med et spændende foredrag om indførelsen af landbruget i Danmark, mens en stort antal medlemmer deltog i indvielsen af korsriddertapetet på Kalundborg Museum, der i øvrigt trak ca. 400 personer!

Foreningens tilknytning til Museumsforeningen

Arkæologiforeningen har altid været tæt tilknyttet Museumsforeningen, og Arkæologiforeningens formand har som den eneste en fast plads i Museumsforeningens bestyrelse. Selv om vi kun udgør 8% af medlemskaberne, er vi i alle aspekter af Museumsforeningen relativt overrepræsenteret, specielt med hensyn til det frivillige bidrag til museets virke. Vi er således ikke kun den arkæologisk aktive del af Museumsforeningen, men i alle henseender en aktiv del af Museumsforeningen.

Ændringen af Museumsforeningens status fra ejer af Kalundborg Museum til ren støtteforening har, som I måske vil have forstået fra korrespondancen omkring generalforsamlingen, ikke været helt gnidningsfri, og der er en del organisatoriske opgaver der skal løses, før Museumsforeningen kører godt uafhængigt af museet, specielt med hensyn til at få styr på foreningens økonomi. Som udløber af Museumsforeningens sidste generalforsamling har jeg accepteret formandsposten, idet jeg mener at det er bedst for Arkæologiforeningen at Museumsforeningen kommer til at køre godt, og er derfor villig til at prøve at løse problemerne og gøre det mere synligt for Arkæologiforeningens medlemmer hvordan deres kontingent til Museumsforeningen bruges til at støtte Kalundborg Museum. Jeg håber at det kommer til at lykkes.

Kommende aktiviteter (se mere herom andetsteds i medlemsbladet):

- Indtil 5. juni: Udgravning ved Rendsborgparken
- 22. maj: Kulturnat på Kalundborg Museum
- 7. juni: Sommerudflugt til Kroppedal Museum
- 14. juni: Udflugt til Jelling – SDA's 25-års-jubilæum
- 26. juli: Korsridderfestival i Højbyen

David Barry

SOMMERUDFLUGT TIL KROPPEDAL MUSEUM OG VIKINGELANDSBYEN

Søndag den 7. juni 2014

Sommerudflugten i år går til tre dele af Kroppedal Museum i nærheden af Taastrup – Bredekærgård, Kroppedal og Vikingelandsbyen. På Bredekærgård ser vi udstillingen om Fyrsten fra Ishøj, på Kroppedal ser vi danefæudstillingen og Ole Rømer-udstillingen, og i Vikingelandsbyen er der åbent hus i forbindelse med arrangementet ”Danmarkshistorien i Vestsmeden”.

Fyrsten fra Ishøj

Omkring år 250 e.Kr. blev en jernalderfyrste fra Ishøj gravlagt i et træbygget gravkammer dybt inde i en gravhøj sammen med mange fornemme gravgaver, f.eks. en kraftig guldfingerring og romersk bordservice, bl.a. de to såkaldte ”cirkusbægre”. At fyrstens venstre skinneben har været udsat for et voldsomt hug nedefra, indikerer at han døde under kamp siddende til hest.

Kroppedal

I særudstillingen ”Arkæologi 2014” udstilles der den næsten to meter høje viking fra gravpladsen Snubbekorsgård i Taastrup sammen med højdepunkter fra andre spændende udgravninger. Oplev blandt andet historien om en 1.000 meter lang træpalisade fra jernalderen. Udstillingen inkluderer meget danefæ, bl.a. en halv guldbrakteat, adskillige guldringe, denarer, friske og ubeskadigede sølvfibler, sølvbarrer og ”metalskrot” fra ældre romersk jernalder til ældre germansk jernalder (1-550 e. Kr.). Kroppedals faste udstillinger fortæller om dansk astronomi fra Tycho Brahe til moderne tid og bygger bro mellem historie og naturvidenskab.

Vikingelandsbyen

Emnet for ”Danmarkshistorien i Vestskoven” i år er ”Hvordan holdt de varmen?”. Der bliver en række vikingeaktiviteter, og om eftermiddagen kan I smage på et vikingemåltid.

Det praktiske: Transporten foregår i egne biler – vi deles om kørsel som vi plejer. Ved tilmelding bedes I fortælle om I kan lægge bil til. Vi kører fra museet kl. 09.00. Vi regner med at være tilbage på museet ca. kl. 17. Vi medbringer selv madpakker og drikkevarer.

Pris ca. kr. 100 inklusive transport, kaffe/basse på vejen og entre. Jeg laver et solidarisk forslag til fordeling af totalomkostningerne når jeg har tilmeldingerne, f.eks. hvis vi er nødt til at køre med en eller to tomme pladser (baseret på maks. fire pladser per bil).

Tilmelding: Senest onsdag den **3. juni** (men helst inden) til formanden: David@Barry.DK eller telefon 5956 5660 / 4082 8024.

NOGET OM SKIVEØKSER

Især med henblik på Stammedbudspladsen

Fortsættelse af artikel i Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad nr. 1, januar 2015.

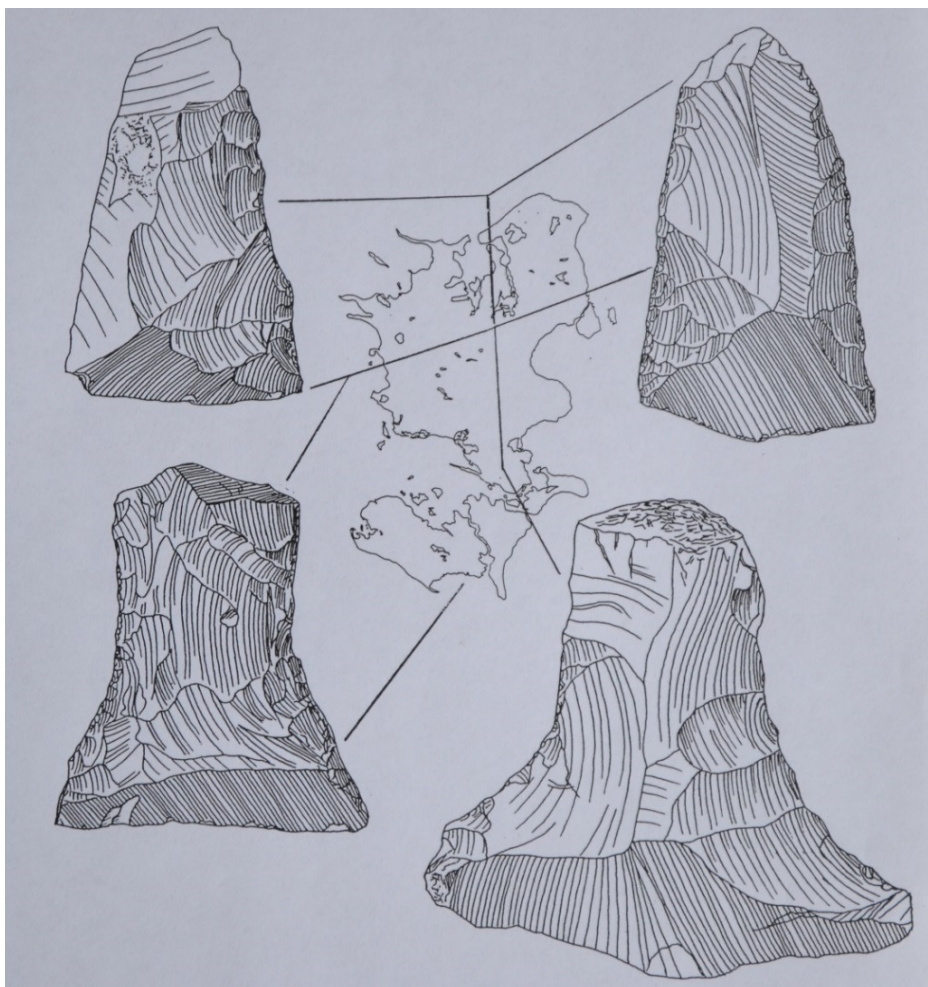
Typologiske dateringer og lokalgrupper

Peter Vang Petersen har udarbejdet et glimrende skema over typologi og kronologi for karakteristiske oldsagstyper i Kongemose- og Ertebøllekulturen (Petersen, 1982 og 1984). De studier, der ligger til grund for udarbejdelsen af skemaet, kan næppe anfægtes, men det er vigtigt at påpege, at studierne geografisk set omfatter Nordøstsjælland og Skåne. De er altså ikke nødvendigvis gældende for resten af Sjælland og for den sags skyld resten af Danmark.

Axel Degn Johansson har for eksempel påvist, at pilespidser af Peter Vang Petersens Stationsvejtype, som regnes for at høre til i den mellemste del af Ertebøllekulturen i Nordøstsjælland og Skåne, har en noget bredere datering ved Karrebæk og Dybsø Fjorde (Johansson, 1998). Det fremgår af Johanssons pædagogisk udarbejdede skema, at pilespidser af Stationsvejtype i dette område er dominerende i såvel ældre som mellemste og langt op i sen Ertebøllekultur, hvor de inden for dette lange tidsrum optræder sammen med et mindre antal pilespidser af Trylleskovtype. Pilespidser af Stationsvejtype fortsætter gennem resten af Ertebøllekulturen, men bliver et godt stykke oppe i sen Ertebøllekultur domineret af pilespidser af Ålekistebrotypen.

Axel Degn Johansson har også påvist regionale forskelle på Ertebøllekulturens skiveøkser på Sjælland med fokus på de dominerende typer (Johansson, 1998). Således kan der i sen Ertebøllekultur påvises fire lokalgrupper på Sjælland og omliggende øer.

I Nordøstsjælland til og med Roskilde Fjord findes der således overvejende kanthuggede og asymmetriske skiveøkser.

På Sjælland og de nærmeste øer kan skiveøkserne i sen Ertebøllekultur deles op i fire lokalgrupper, som vist på kortet (Efter Johansson, 1998).

På Østsjælland og Møn er det overvejende fladhuggede skiveøkser med indbuede sidekanter, hvor eksemplarer med ekstremt bred æg, den såkaldte Møntype, er almindelige.

I Sydvestsjælland er det overvejende fladhuggede skiveøkser med indbuede sidekanter og bred æg.

I Nordvestsjælland er det overvejende fladhuggede skiveøkser med lige, divergerende sider og bred æg. Selv om skiveøkserne fra Stammebådspladsen for nuværende langt fra er systematisk gennemgået, er det indtrykket, at Axel Degn Johanssons vurdering holder rimeligt stik for dette materiales vedkommende.

Skiveøkserne fra Stammebådspladsen er i sig selv ikke nødvendigvis den bedste dateringsmæssige reference. Hvis vi går ud fra, at Peter Vang Petersens opstillede pilespidskronologi gør sig gældende for Nordvestsjælland, viser fundene fra Stammebådspladsen, at denne overvejende har været i anvendelse i Stationsvejfasen, tidligere benævnt Maglemosegårdfasen, dvs. den mellemste del af Ertebøllekulturen, idet lidt over 90% af de mere end 300 pilespidser fra Stammebådspladsen falder inden for definitionen. Nogle få pilespidser ser ud til at kunne være fra den ældste del af Ertebøllekulturen, dvs. fra Trylleskovfasen, og andre få fra Ålekistebrofasen, som er den seneste del af Ertebøllekulturen, og enkelte måske fra tidlig Neolitikum. Men med henvisning til Johanssons tidligere nævnte resultater fra Sydvestsjælland må der indtil videre tages behørig forbehold for en typologisk datering baseret alene på grundlag af pilespidserne. Stammebåden, der lå i de marine lag få meter nord for bopladsen, er i øvrigt kulstof 14-dateret til overgangen mellem ældre og mellemste Ertebøllekultur.

Skiveøkserne fra Stammebådspladsen kan i antal opgøres til mere end 350. De er sandsynligvis overvejende eller alle fremstillet på Stammebådspladsen, hvorved de har været medvirkende til den kolossale ophobede mængde flintaffald, der blev udgravet på pladsen.

Råstof

Når der er rigelig adgang til passende store flintknolde, er der grundlag for en systematisk udnyttelse af dette råstof til skiveøkser. Af en stor flintknold kan der produceres adskillige solide skiver, som kan videreforarbejdes til velfungerende skiveøkser. Er der flint nok, er der dermed basis for, at man rationelt og hurtigt kan masseproducere flere skiveøkser på kort tid. Og det er nok blandt

andet i det lys, vi skal se Ertebølletidens mange skiveøkser. Det er næppe en redskabstype, man fremstillede, når man lige stod og manglede en økse. Man må nok forestille sig, at det er noget, man har haft liggende på lager, således at et ødelagt økseblad hurtigt har kunnet udskiftes med et nyt. Fremstillingen af økseskaftet har været meget mere tidskrævende end øksebladet. Selve tankegangen med, at arbejdsskæret har været let at udskifte på et stykke værktøj, som vi kender det fra vore moderne tider, kan utvivlsomt findes meget langt tilbage i oldtiden.

Fremstilling

Fremstilling af skiveøkser er som tidligere nævnt meget råstofkrævende. Af en velegnet afhugget flintskive med skarp kant kan en flintesmed i løbet af få minutter fremstille og færdiggøre øksebladet, så det passer til skaftet.

Ved fremstillingen af øksebladet produceres flintaffald i betragtelige mængder. Det har moderne eksperimenter med fremstilling af skiveøkser vist (Andersen, 2009, fig. 32). Den erfarne flinthugger og arkæolog Esben Kannegaard, Ebeltoft Museum, udførte et eksperiment, som gik ud på at dokumentere fremstillingen af en symmetrisk fladhugget skiveøkse. Som udgangspunkt blev anvendt en flintskive, der vejede 1.008 gram. Efter tilvirkningen af øksen blev samtlige afslag og småsplinter opsamlet. Flintaffaldet fra fremstillingen af øksen består af større, grove afslag fra den indledende tilhugning. Dertil kommer de karakteristiske vingeformede afslag fra tilhugningen af sidekanterne. Desuden er der tynde afslag fra den efterfølgende fladhugning på tværs af øksens overside. Det færdige resultat blev en symmetrisk fladhugget skiveøkse med lige, divergerende sidekanter af nøjagtig samme type, som er dominerende på Stammebådspladsen.

Eksperimentets resultater kan med udgangspunkt i skiven på 1.008 gram i tørre tal gøres op til: Den færdige skiveøkse vejer 170 gram, hvilket er 16% af skivens oprindelige vægt. Spildet er dermed 84% !!! Tilhugningen af skiveøksen frembragte i alt 121 afslag. Af disse er 28

stk. (23% af antallet af afslag) uregelmæssige afslag fra den indledende tilhugning. Disse afslag vejer 550 gram, hvilket udgør 54% af den oprindelige flintskives vægt, som altså herved er godt og vel halveret. De karakteristiske vingeformede kantafslag fra tilhugningen af sidekanterne udgør 21 stk. De vejer tilsammen 75 gram og udgør 17% af afslagene og 7% af den totale vægt. 24 stk. er tynde tværafslag fra fladhugning af oversiden. Det svarer til 20% af antallet af afslag. De vejer 155 gram og udgør dermed 15% af skivens oprindelige vægt. Endelig er der 46 små splinter og fliser, som udgør 38% af antallet af afslag, og med en vægt på 58 gram udgør de således kun 6% af flintskivens oprindelige vægt. Ovenstående tal er taget fra Andersen, 2009.

Skiveøksens funktion

Men hvad har skiveøkserne egentlig været anvendt til, og er det i virkeligheden økser? Gennem årene har undertegnede mødt et par gode alternative forslag, især hvad angår skiveøkser med bred æg, hvor Møntypen vist på det foregående billede er mest markant. På grund af den umiddelbare lighed med den grønlandske kvindekni – ulu – har der været foreslået en tilsvarende anvendelse af skiveøkser. For egen regning kan undertegnede tilføje, at der også er en vis lighed med den karakteristiske middelalderlige skomagerkni, som ligefrem blev brugt som skomagerens logo.

Skiveøkser med bred æg fra Stammerbådspladsen.

Til venstre grønlandsk kvindekniv – ulu. Til højre KALLVNDBORIS SKOMAGERS LAVS SEGEL. Som man ser, er ligheden med den grønlandske kvindekniv slående, og knivenes funktion som skindknive har vel også til en vis grad været den samme.

Et andet forslag har været, at skiveøkserne blev anvendt til at åbne østers med, men denne mulighed er dog næppe sandsynlig. Søren H. Andersen og Esben Kannegaard har klart påvist, at ingen af de talrige østersskaller, der findes i skaldyngerne (køkkenmøddingerne), bærer det mindste spor af, at de skulle være åbnet ved hjælp af et redskab!!! (Andersen og Kannegaard, 2013). Her kunne smarte moderne kokke lære meget. Det kan nemlig gøres meget mere ubesværet, end deres imponerende østersåbningskonkurrencer ellers forsøger at bilde folk ind. Løsningen er ganske enkelt varme. En antændt tot tørt græs og lidt kviste, eller placering ved kanten af et glødebål eller på opvarmede sten får i løbet af få minutter østersen til at åbne sig af sig selv, uden at den bliver kogt eller stegt, hvis det da ellers er på den måde, at man ønsker at indtage det rå blævrede bløddyr. I skaldyngerne er der fundet mange østersskaller, der udviser klare spor af varmepåvirkning, og bålsteder af forskellig karakter er hyppigt forekommende i skaldyngerne. I øvrigt optræder skiveøkser også i stort antal på pladser uden skaldynger både ved kysterne og i indlandet.

Alle muligheder skal naturligvis tages i betragtning, det ene skal ikke udelukke det andet, og der er for så vidt intet i vejen for, at skiveøkser kan have haft mere end én funktion. Men den mest gængse opfattelse

er vel nok, at der reelt er tale om økser, hvor det store antal på kystpladserne blandt andet sættes i forbindelse med den omfattende skovning og tilhugning af hasselkæppe, der medgik til fiskefangst-anlæg, foruden til fremstilling af skæfter og mange andre formål. Stenalderen har i udpræget grad også været en træalder. Dertil kommer tillige, at mange af skiveøkserne har tydelige beskadigelser på æggen. Beskadigelserne på økserne er af en sådan karakter, at de for Stammebådspladsens vedkommende næppe udelukkende kan være resultat af vandrulning. Desuden ses flere eksemplarer, hvor den yderste ende af nakken er brækket af, hvor tilsvarende er påvist ved eksperimentelt brug af skiveøkser til at hugge i træ med (Andersen, 2009). Der er også eksemplarer, der er knækket på midten under brug, eller hvor æggen er brækket af. Den slags brud vil næppe kunne opstå, hvis redskabet var anvendt som kniv. Disse brud må nok tilskrives, at redskabet reelt har haft en huggefunktion. Ud over bearbejdning af træ kan det vel også tænkes, at skiveøkser kan have vært anvendt ved bearbejdning af ben og tak.

(Artiklen fortsættes i næste medlemsblad)

Jens Nielsen

MENNESKETS UDVIKLING

Læren om menneskets oprindelse har altid været omgærdet af mystik; det manglende led optog mange forskere. Darwin fastslog, at menneskets vugge stod i Afrika. Professor i anatomi Raymon Dart fra Johannesburg Universitet i Sydafrika finder i 1925 et forstenet kranie i en kalkgrav i Taung i Sydafrika. Det lignede et abekranie, men havde menneskeligt udseende. Han kaldte det *Australopithecus africanus*.

Dart havde modtaget kraniet af én, der arbejdede i kalkminen, og kunne se, at afstøbningen af hjernen og ansigtet var indkittet i sten. Efter måneders arbejde havde han fjernet kalken, så ansigtet var frit. I 1929 skilte han underkæben fra kraniet, og alle tænderne var på plads. Han kunne straks se, at det var en kødæder. Mælketænderne var der, og derfor vidste han, at der var tale om en 6-årig.

Robert Broom, en læge, som studerede i Glasgow, læste om Darts baby, som det blev kaldt, og var straks interesseret. Han rejste til Sydafrika, mødte Dart og så abemennesket. Broom lagde sig på knæ og så på kraniet. "Hvorfor gør du det?" spurgte Dart. "Jeg knæler for min forfader", svarede Broom, som kunne se det menneskelige i tænderne.

Robert Broom satte sig for at finde et voksent abemenneske. Han fik en stilling ved museet i Pretoria, begyndte at studere kalkminerne og fik kontakt med én i bruddet, som skulle holde øje med, hvad der fremkom af fossiler ved sprængningerne. En dag kom hans kontaktmand med noget fra et kranie, der var fundet i Sterkfontein ca. 50 km fra Pretoria. Broom tog straks derud, og efter et par dage fandt han, hvad han søgte: Hele kraniet var der, bortset fra underkæben. Han tog til Krumdrei, en anden kalkmine blot 3,5 km derfra, hvor der var fundet et stykke af en overkæbe med store tænder. Finderen fik en findeløn og fortalte, hvor han havde fundet det. Der viste sig at være knoglerester i alle huler på steder, hvor der var kalkminer. Hulerne har været beboet af datidens dyr og abemennesker. At man finder

mange skeletdele, skyldes, at rovdyr har beboet hulerne og efterladt, hvad de ikke havde spist. Der findes intet dyr, der kan knuse en underkæbe.

På jagt efter nye fund kører amerikaneren Don Johnson gennem Rift Valley i Østafrika, hvor Mary Leakey for år tilbage havde fundet fossile menneskekranier i Olduvei-kløften. De var ligesom fundene i Sydafrika 2-3 millioner år gamle. Don Johnson skulle som andre fossiljægere vente på resultater, og en dag fandt man knoglestumper. Al jord blev gennemgået og sigtet, og efter nogle dage havde man 40 procent af et kvinde-skelet. Der blev festet og spillet musik, bl.a. The Beatles' "Lucy in the Sky with Diamonds", så hun fik navnet Lucy. Området hvor hun blev fundet, hedder Hadar og ligger i Etiopien, og Lucy levede for 3 millioner år siden.

Et nyt fund af Mary Leakey er fra Laetoli i Tanganyika, hvor der er fodspor af australopithekiner, der har gået i et askelag fra et vulkanudbrud i nærheden.

Senere kom regnen og gjorde alt til cement, og nye askelag gemte sporene. Efter 3,6 millioner år med vand- og vinderosion blotlagdes sporene, der viste, at abemenneskene havde gået oprejst. En han og en hun var først passeret, derefter endnu en han, som havde trådt i nogle af sporene. Havde det været chimpanse, havde der været et andet aftryk af storetåen, da chimpanse har en løs tå.

Et nyt fund er gjort i en hule i Sterkfontein i Sydafrika, en australopithekin, der var styrtet gennem et hul i jorden 40 m ned og blev fundet indlejret i klippen. Man fandt først en forstenet fod og derefter hele skelettet. Hovedet er tydeligt fra et abemenneske med store øjenbuer og kraftig underkæbe. Kranier fundet mange steder i Afrika langs Rift Valley viser en udvikling mod mere moderne individer med mindre kæber, højere pander og længere benknogler.

Ved Turkana-søen i det nordlige Kenya dukkede der i 1984 en ny art op, *Homo ergaster*, en dreng på 16 år med lange ben. Han var meget forskellig fra tidligere fund og var den, der lignede et nutidsmenneske mest. Han har kunnet løbe hurtigt og komme langt omkring, født til et liv på den afrikanske savanne. Hans art var den første hominid, der forlod Afrika. Udvandringen gik i to retninger.

Homo ergaster

Mod øst blev arten fundet i en hule i Kina og kaldt Homo erectus. Senere blev der gjort fund på Java af franske Dubuis og senere af von Koeningswald, der fandt flere kranier langs Soho-flodens eroderede bredder. Det var rester af mennesker, der brugte ild, havde jagt-redskaber og redskaber til flåning af dyr.

I den anden retning er der gjort fund i Israel og i Spanien, hvor arten boede i de mange huler, der findes der. Homo ergaster kaldes det arbejdsomme menneske, som i løbet af en million år udviklede sig til Homo sapiens.

En anden gren af menneskets udvikling blev fundet i Heidelberg i Tyskland, Homo heidelbergensis. Det var kraftige mennesker, der levede en halv million år i perioden ca. 800.000-300.000 før vores tidsregning. De bredte sig til store dele af Europa og udviklede sig til neandertaleren, der levede et hårdt liv med flere istider. Det var et robust folk, der især holdt til langs Sydeuropas kyster, hvor de boede i huler og under klipper med fremspring; måske har de haft nogle stolper med skind for at få læ til ildstedet.

Neandertaleren levede sideløbende med den nulevende menneskeart. De må have mødt hinanden og udvekslet kundskaber og redskaber som spydspidser og pile til jagt. De var klædt i skind og var meget kraftige og muskuløse. De har boet tæt ved hinanden og har sandsynligvis kunnet få børn sammen. Nutidsmennesket indeholder faktisk 1-4% neandertal-gener. I Israel er der gjort fund af begge arters gravlægning i huler – neandertalere og nutidsmennesker i hver deres huler med kun 200 m mellem hulerne.

Man fandt en 3-årig pige begravet langs en klippevæg i Portugal. Hun havde neandertalerens kraftige knogler, men hovedet var mere som Homo sapiens'. Som en af de første havde hun fået gravgaver med i form af knogler fra rensdyr og to æggeskaller fra struds.

Neandertaler

Neandertaleren levede i 150.000 år. Mon vores art kan leve i lige så lang tid?

Der vil fremover komme nye fund, der ændrer på nogle årstal, men ikke på mennesket. Moesgaard Museum ved Århus viser i forbindelse med udstillingen MØD FAMILIEN naturtro gengivelser af fortids-mennesker.

Uffe Seneca

UDFLUGT TIL JELLING

SDA'S 25-ÅRS-JUBILÆUM

Sammenslutningen af Danske Amatørarkæologer (SDA), som vi er medlem af, fejrer 25-års-jubilæum **søndag den 14. juni 2015 kl. 10** på UCL Jelling, Vejlevej 2, 7300 Jelling. Vi håber at en del af Arkæologiforeningens medlemmer vil være med til at fejre jubilæet.

Program:

- 07.30 Afgang fra Kalundborg Museum.
- 10.00-10.30 Ankomst, kaffe m/bolle og betaling.
- 10.30-11.15 Velkomst og det historiske ved formanden.
- 11.15-11.30 Strække ben-pause.
- 11.30-11.45 Udnævnelse af Årets Arkæolog.
- 11.45-12.30 Foredrag ved Anne Pedersen: *Harald Blåtands Jelling – budskab og iscenesættelse.*
- 12.30-13.30 Frokostbuffet. Drikkevarer kan købes.
- 13.30-14.30 Festtale ved Peter Vang Petersen.
- 14.30-16.00 Kaffe m/tærte og spørgsmål/indslag fra deltagerne.
- 18.30-19.00 Ankomst til Kalundborg Museum.

Vi arrangerer en fællestur til mødet i egne biler og deles om omkostningerne til benzin/bro. Afstanden er 185 km, og køretiden er 2 timer 15 minutter. Vi holder 15 min's kaffepause undervejs. Vi kører fra museet kl. 07.30 og forventer at være tilbage i Kalundborg omkring kl. 18.30. For at minimere antal biler/omkostningerne til Storebæltsbroen vil vi prøve at arrangere samkørsel fra Slagelse ca. kl. 08.30 for dem der ikke møder ved museet. Jeg kommer med et forslag når jeg har fået tilmeldingerne.

Transportomkostningerne for dem der deler biler, forventes at være mellem kr. 180 og 220 per person. Jeg laver et solidarisk forslag til fordeling af totalomkostningerne når jeg har tilmeldingerne, f.eks. hvis vi er nødt til at køre med en eller to tomme pladser (baseret på maks. fire pladser per bil). Man er selvfølgelig også fri til at køre alene og selv bære hele transportomkostningen.

Ud over transportomkostningen kommer der et deltagergebyr på kr. 175 (inkl. forplejning, dvs. kaffe m/bolle ved ankomst, frokostbuffet (eksklusive drikkevarer) og kaffe/tærte om eftermiddagen).

Tilmelding til undertegnede senest tirsdag **den 2. juni. (gerne før)**. Jeg laver en samlet tilmelding til SDA (frist den 3. juni).

Ved tilmelding bedes I fortælle 1) om I kan stille bil til rådighed om nødvendigt, og hvor mange tomme pladser I har, og 2) om I møder ved museet eller i Slagelse.

David Barry

UDGRAVNING VED RENDSBORGPARKEN

Året 2015 tegner til at blive et godt år for udgravninger. Museum Vestsjælland foretager mindst tre store udgravninger i år, og hvis vi er heldige, bliver der brug for vores assistance på alle tre. Den første, et bopladsområde fra tragtbægerkulturen ved Rendsborgparken, handler denne artikel om. Derudover skal museet udgrave et bopladsområde fra bronzealderen ved Ladegårdsalléen i Holbæk og foretage forundersøgelser langs traceen for den kommende forlængelse af motorvejen mod Kalundborg. Vi forventer også at Nationalmuseet vil have brug for os ved Tissø senere på året.

Som noget nyt har vi etableret en fælles udgraverliste for medlemmer af arkæologiforeningerne inden for Museum Vestsjælland (Slagelse, Sorø, Holbæk og Kalundborg). Jens har fået til opgave at styre listen og sørge for passende frivillig arbejdskraft til museets udgravninger. Interessen fra de andre tre klubber for at deltage er dog foreløbig begrænset, og kun én af de 19 medlemmer af udgravningsholdet for Rendsborgparken er fra en anden forening. Dog, som nævnt ovenfor, har vi haft besøg af 11 medlemmer af Odsherred Museumsforenings nye arkæologigruppe på Rendsborgpark-udgravningen. De gravede med os en eftermiddag. Forhåbentlig vil denne nye gruppe snart indgå i det amatørarkæologiske samarbejde inden for museet, således at deres medlemmer også kan komme med på udgraverlisten.

Flint og keramik fra tragtbægerkulturen

Vi har nu gravet ved Rendsborgparken i tre uger. De fleste dage deltager 5-7 amatørarkæologer. De fire fagarkæologer tager sig af selve bopladsen og snitter stolpehullerne og gruberne. Vores hovedopgave er at udgrave et stort udsmidslag i udkanten af bopladsområdet tæt ved den datidige fjordarm. Gunnar har dog gravet i en stor grube tæt ved hustomterne. Udsmidslaget er på flere hundrede kvadratmeter, hvoraf vi nu har færdiggravet 57 kvadratmeter. Selv om udgravningen nu er forlænget med to uger til den 5. juni, kan vi nok ikke nå alt. Så hvis I gerne vil hjælpe til en dag, så sig bare til.

Fundene fra udsmidslaget udgøres hovedsageligt af flint og keramik med ubetydelige mængder af knogle-/tandfragmenter. Vi sørger for at vaske og grovsortere fundene, således at fagarkæologerne kan bevare overblikket over den enorme mængde fundmateriale vi udgraver. Jens gennemgår hvert eneste stykke vasket flint og grovsorterer i afslag, flækker og interessante stykker såsom redskaber, afslag fra genbrugte slebne økser og andre stykker med informationsværdi.

En stor del af flintredskaberne udgøres af skrabere, helt typisk for tragtbægerkulturen. Mange er ret simpelt udført. Vi har fundet 16 tværpile af forskellig udformning og flere bor og flækkeknive. Derudover er der fundet flere fragmenter af slebne økser og flere flækker og afslag lavet af genbrugte slebne økser. En af gæsterne fra Odsherred fandt et stort fragment af en grønstensøkse. Indtil nu har vi udgravet over 150 kg flintaflslag og ca. 20 kg flækker og redskaber.

Keramikken lægges til tørre inden den vaskes, og grovsorteres derefter i skår med og uden ornamentik, subsidiært i randskår, sideskår og bundskår. Vi har udgravet mange hundrede potteskår,

hvoraf mange dog er små. Godt 60 skår er ornamenterede med typiske mønstre fra tragtbægerkulturen.

Her sammenlignes et af de fine skår med øjendekoration med tegningen af et kar i Bundsø-stil fra yngre tragtbægerkultur fundet ved Kyndeløse. En del andre kar med øjendekoration er fundet omkring Kalundborg. Skåret daterer keramikken til ca. 2900-3000 f. Kr.

David Barry

Kulturnatten på Kalundborg Museum

Fredag den 22. maj afholdes der Kulturnat. Museet bidrager med en vifte af middelalderaktiviteter. Programmet inkluderer:

- Middelaldermarked foran museet med spil, leg, musik og dans
- Ridderspil i Museumsgården med Clysdale Horse Society
- Vesper i Vor Frue Kirke – syv små koncerter
- Omvisning i Vor Frue Kirkes tårne
- Klosterspil på museet
- Syngespil i Bispegården – en halv times koncert
- Middelaldermåltid på Bispegården
- Koncerter i Riddersalen
- Terningspil på Bispegården
- Dødespil – tusmørketur til Sct. Olai Kirkegård

Et detaljeret program med tidspunkter udsendes snart – følg med på museets hjemmeside: vestmuseum.dk

Korsridderfestival i Højbyen

Søndag den 26. juli er der igen en stort anlagt korsridderfestival i Højbyen. Festivalen byder på en lang række aktiviteter og indslag der samler lokale middelalderaktører, KAT, Vor Frue Kirke, frivillige, foreninger og handelsdrivende om at levendegøre Højbyen og fortælle historien om Kalundborg på korstogenes tid. Programmet udgives senere.

Kalundborg Arkæologiforenings bestyrelse

Formand: David Barry. Tlf. 5956 5660/40828024 (david@barry.dk)

Næstformand: Søren Rasmussen. Tlf. 2372 0595 (sran814@gmail.com)

Sekretær: Karen Boysen. Tlf. 5950 8911 (karen@ellemosegaard.dk)

Kasserer/redaktion: Jens Nielsen. Tlf. 4042 4326 (jen@vestmuseum.dk)

Karen Vestergaard. Tlf. 4031 5242 (lindehoj@lund.mail.dk)

Suppleanter: Birgitte Gelting og Lis Dannenberg